

Există, apoi, locuri cu o aură mitologică descinsă din obsesie ori din acuratețea apropiată de straniețate cu care diverși autori revin, în propria memorie, la o imagine ce le structurează sau le avariază imaginația. Numeroase exemple ce compun puzzle-ul hărții Bucureștiului, așa cum o concep Corina Ciocârlie și Andreea Răuceanu, sunt extrase din imaginarul lui Mircea Cărtărescu, rezultate ale unor supraexpuneri livrești ori ale unor imersiuni culturale în marja artificiei. Într-un capitol din *Nostalgia*, un bloc de pe șoseaua Ștefan cel Mare, ultimă destinație într-o succesiune de schimbări de case ce generează un *topos* al traumei, apare, în amintirea reconstituită, deci viciată de scriere, ca fiind lipit la un capăt de o construcție care m-a neliniștit întotdeauna din cauza crenelurilor și foșoarelor, a perspectivelor infinite pe care le-am regăsit la Chirico, și pe toată partea din spate, dinspre moară (altă clădire medievală, de un stacojiu sinistru) (...). La Cărtărescu, imaginea denunță, prin medierea intelectuală semnalată de evocarea numelui lui Giorgio de Chirico, o alterare a reperului real, a geografiei recognoscibile: blocul din Ștefan cel Mare nu mai este o construcție, ci expresia scrâșnită a unui corp bolnav, cu un întreg schelet expus, ca-ntr-o subdiviziune a unei vederi monstruoase.

Ideea de distanță confirmă sau infirmă nu numai o geografie reală, ci și o suită de afecte care intră în rezonanță cu conceptele proximității: într-o asemenea logică, de pildă, indiferent de nivelul plastic prin care distanța poate fi redată, pentru un locuitor al Bucureștiului neaș ori pentru un cititor de aiurea, cartierul Dămăroaia nu este numai un punct îndepărat al urbei într-o hartă ce reprezintă nordul, mai mult excluzându-l din teritoriul asociat *locuirii*, ci este expresia antropologică a *departeului*, a exilului și a melancoliei pe care o riscă acela care se lasă dus într-un brâu al orașului ce-l apropie de capătul lumii. Prin numărul de ocurențe înregistrate de Corina Ciocârlie și de Andreea Răuceanu, diverse repere ale orașului intră într-o statistică relevantă pentru ponderea lor antropologică – nu este de neglijat evocarea căii Dorobanților în *Bietul Ioanide*, în *Delirul* ori în *Patul lui Procust*, mai ales prin contrastul creat de descrierea aceluiași spațiu la Ion Marin Sadoveanu, în *Sfârșit de veac în București*. Pe aceeași cale a Dorobanților, Fred Vasilescu era siderat de șocul civilizațiilor apărut odată cu mașinile încetinite de căruțe ce purtau marfă spre piață, în vreme ce Iancu Urmatecu admiră o casă mare elvețiană, cu cerdacuri de lemn, recuperând, astfel, deliciul și noblețea arhitecturii clasice. Studiul Corinei Ciocârlie și al Andreei Răuceanu enunță implicit un discurs despre falsele realități ce se instalează în geografii cunoscute atunci când intervin privirea și, apoi, fixarea vederii asupra a ceea ce cuprinde un teritoriu prin mărturie ori prin reportaj. Un teritoriu căruia orice hartă îi rămâne infidelă.

Laura Dumitrescu

Universitatea din București
lauradumitrescu107@gmail.com

Gabriela Pană Dindelegan, Adnana Boioc, Blanca Croitor (editori), *Variație diacronică și diatopică. Note gramaticale, București, Editura Universității din București, 2019, 390 p.*

Cartea de față reunește 30 de articole care abordează teme legate de flexiune, sintaxă, morfosintaxă, scrise de 19 autori (cei mai mulți fiind cercetători ai Institutului de

Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române). Articolele sunt împărțite în două secțiuni, intitulată *Variație diacronică*, respectiv *Variație diatopică*, de întinderi inegale: prima parte are aproximativ 230 de pagini, iar cea de a doua – 150 de pagini. În *Introducere*, semnată de Gabriela Pană Dindelegan, sunt descrise principiile pe care s-a bazat redactarea acestei cărți. Astfel, lucrarea se adresează cercetătorilor lingviști români și străini, precum și tuturor celor interesați de limba română (p. 9). Totuși, având în vedere că toate articolele sunt redactate în limba română, numai străinii care cunosc limba română o pot consulta (până la o eventuală traducere într-o limbă de circulație internațională).

Partea I se deschide cu articolul Ralucai Brăescu, despre *mai* ca unitate polifuncțională în texte vechi (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), unde autoarea a identificat trei ipostaze disponibile: ca operator de grad nespecializat, ca adverb de mod și ca semiadverb / clitic adverbial. În următorul articol, Raluca Brăescu și Irina Nicula Paraschiv propun o analiză diacronică a adjectivelor noncalificative/nonrelaționale în texte vechi (secolele al XVI-lea, al XVII-lea), axându-se pe adjectivele cu sens afectiv (*sărac*, *scump*) – o clasă eterogenă de adjective, capabile să participe la tiparul de predicție inversă (*săracul de el*). Adrian Chircu analizează, pe baza unui foarte bogat corpus de limbă veche, modul de formare a nehotărâtului *altceva* în limba română.

Blanca Croitor investighează productivitatea sufixului *-nic* în limba română, pornind de la primele atestări până la formații încă neînregistrate de dicționare (în ciuda faptului că, începând cu secolul al XX-lea, acest sufix a devenit foarte slab productiv). Aceeași autoare discută valoarea adversativă a lui *numai(i)*, pe baza unui corpus de română veche și texte regionale contemporane), urmărind utilizarea acestuia singur sau în combinație cu prepoziții și conjuncții (*fără numai*, *numai că*). Andreea Dinică urmărește variația în selecția cuantificatorului nehotărât în contexte distribuționale identice, consultând versiuni paralele ale *Apostolului* din secolul al XVI-lea. Următorul articol, de aceeași autoare, discută despre *necât*, un element introductiv neobișnuit în construcțiile comparative din româna veche (atestat, de fapt, într-un singur text).

Martin Maiden abordează originea sistemului cazual în limba română, insistând în favoarea ipotezei că acest sistem s-a dezvoltat mai degrabă prin analogie (pe teren românesc), și nu conservă formele din latină. Dana Niculescu și Carmen Mîrzea Vasile examinează sintactico-semanticele participii perfecte active în româna veche, care se dovedea mai uniform pentru verbele inacuzative. Isabela Nedelcu descrie diacronic folosirea conectorilor cu prepoziția *pentru* care introduc o circumstanțială de scop.

Alexandru Nicolae discută, într-un cadru teoretic modern, despre o poziție de cliticizare joasă în româna veche (nedisponibilă în faza actuală a limbii). Gabriela Pană Dindelegan inventariază și descrie pluralele neutre în *-i* în româna veche (tipul *suspini*, *cutremuri*, diferit de tipul *studii*, *consilii*), apărute prin transmitere analogică a variației de la pluralul substantivelor feminine. Aceeași autoare propune un studiu de caz de variație morfosintactică: (*îm*)*prejur(u)* (adverb vs prepoziție vs substantiv). Irina Nicula Paraschiv urmărește aspecte arhaice și regionale în variația de regim în construcția verbului. Ana-Maria Pârvu-Constantin prezintă eterogenitatea prepoziției *de* în grupul adjectival. Oana Uță Bărbulescu analizează evoluția unor imparisilabice latine în română: conservarea flexiunii neregulate vs nivelarea analogică a radicalului. Aceeași autoare descrie evoluția sistemului de deferență (alocutive, delocutive, formule de autodesemnare) în româna veche: de la un sistem unde nu apar distincțiile de politețe la unul binar,

ulterior la unul ternar. Rodica Zafiu semnează ultimul articol al primei părți, în care urmărește atestări ale lui *și* ca marcă de conjunctiv în româna veche și în graiurile actuale.

Partea a II-a, *Variație diatopică*, se deschide cu articolul Adnanei Boioc despre structuri muntenești la intersecția dintre fonetică, morfologie și sintaxă, de tipul *să-l leau*, pe care autoarea le-a identificat pe baza textelor dialectale, dar și a propriilor cercetări de teren. Adina Dragomirescu cercetează, pornind de la texte și atlase dialectale, variația dialectală în folosirea formelor *cel* (specific zonei de nord) și *ăl* (specific zonei de sud). Aceeași autoare analizează formele analogice de perfect simplu (*luăsei*) și de mai-mult-ca-perfect (*luăsesem*) ale verbului *a lua* în aria sudică a dacoromânei, forme create prin analogie cu alte verbe (*a fi*, *a avea*, *a vrea*).

Mihaela Gheorghe trece în revistă structurile injonctive complexe din româna vorbită, pornind de la exemple din culegeri de texte dialectale, semnând totodată și următorul articol, despre relativele libere cu citire cuantificațională în limba română. Aproximarea și nedeterminarea (domeniul limbajului vag) în româna nonstandard este subiectul articolului semnat de Margareta Manu Magda. Isabela Nedelcu prezintă particularitățile sintactice și semantice ale prepoziției *către* în varietățile regionale ale dacoromânei.

Alexandru Nicolae și Adnana Boioc examinează, după descrierea situației din româna standard, fenomenele de variație diatopică ale demonstrativelor. Specificitatea numeralelor cardinale și ordinale, precum și continuitatea diacronică a anumitor forme sunt discutate (din perspectiva limbii standard, respectiv a varietăților regionale) în două articole ale Cameliei Stan. Pornind de la un corpus de limbă vorbită, Andra Vasilescu discută fenomenele pragmadiscursive care pot da explicații pentru felul în care este actualizat subiectul în româna vorbită substandard. Ultimul articol, semnat de Rodica Zafiu, analizează un tip special de supletivism în paradigma prezentului indicativ al verbului *a fi* – *mi(-)s*, *ni(-)s*, *vi(-)s* – în aria bănățeană.

În concluzie, lucrarea *Variație diacronică și diatopică. Note gramaticale*, editată de Gabriela Pană Dindelegan, Adnana Boioc și Blanca Croitor se dovedește a fi, în primul rând, un instrument de lucru extrem de util pe mai multe paliere. Claritatea redactării, acoperirea unei game foarte eterogene de probleme de lingvistică, precum și bogăția neprețuită de exemple aduc în prim-plan probleme variate, propunând soluții sau aducând explicații pentru diverse fapte de limbă. În al doilea rând, combinarea perspectivelor diferite (sincronică vs diacronică sau standard vs substandard/nonstandard) întregesc tablouri adesea incomplete de descriere a limbii române (studiile de sintaxă dialectală aplicate la limba română sunt nesemnificative cantitativ). Cu siguranță lucrarea ar merita tradusă într-o limbă de circulație internațională, astfel ca datele din limba română să fie disponibile lingviștilor străini (mai ales romanștilor).

Ionuț Geană

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române
Universitatea din București
Arizona State University / Institutul Limbii Române
ionut.geana@litere.unibuc.ro